

(8) Taoismus III (道家 dàojiā)

老子 (Lǎozǐ), 道德經 (Dàodéjīng)

→ dào 道 jako kosmický počátek, zdroj všeho bytí

Lǎozǐ 1:

Cesta, která se dá považovat za *dào*, není obyčejná cesta;
slovo, které se dalo učinit pojmem, není obyčejným slovem.

[Slovem] „wú 無 (= nic)” označují počátek nebes a země (*tiāndì zhī shǐ* 天地之始),

[Slovem] „yǒu 有 (= něco)” označují matku všech věcí (*wànwù zhī mǔ* 萬物之母)

Proto obyčejné [slovo] „nic” chci užít, abych ukázal na jeho (počátku nebes a země) úžasnou dokonalost,
obyčejné [slovo] „něco” chci užít, abych ukázal na její (matky všech věcí) obrysy.

Toto obojí (tj. počátek nebes a země i matka všech věcí) má společný původ, ale různě se nazývá, pospolu jim říkám ‚záhada’ (*xuán 玄*).

Záhadnější než záhada, brána ke všemu, co je úžasně dokonalé.

Lǎozǐ 25:

Je věc, která se vytvořila z chaosu, zrodila se dříve než nebesa a země.

Ó jak odlehlá, jak rozsáhlá,
stojí osamoceně a nemění se k lepšímu.

Pohybuje se v kruhu a nepolevuje,
dá se považovat za matku podnebesí.

Neznám její jméno,
z donucení jsem jí dal dospělé jméno dao a
z donucení pro ni vytvořil rodné jméno Veliké.

Laozi 14:

Díváme se na to, a nevidíme: to se nazývá ‚zarovnaným‘.
Nasloucháme tomu, a neslyšíme: to se nazývá ‚zředěným‘.
Hmatáme po tom, a nenacházíme: to se nazývá ‚nepatrným‘.
U těchto tří nelze dospět k [jejich] dokonalému postižení (smysly),
proto splývají a bývají považovány za jedno jediné.
Jeho horní strana se neleskne,
jeho spodní strana není potemnělá.
Je to nezřetelné, ach, nelze to pojmenovat.
navrací se to k [původní] bezvěcnosti.
Říkám tomu tvar beztvárosti, podoba bezvěcnosti,
říkám tomu ‚zastřenost‘.
Jdeme mu naproti, a nevidíme jeho hlavu,
jdeme za ním, a nevidíme jeho zadek.
Pevně se držíme starodávné cesty, abychom ovládli to, co máme dnes.
Jsme-li s to rozumět starodávným počátkům, říkám tomu kontinuita cesty.

Laozi 4:

Správná cesta je vyprázdněná, ale když se aplikuje, patrně se nenaplní
vrchovatou měrou.
Je hlubokou tůň, ach, podobá se předku všech věcí.
[Vším] prosakuje, ach, [však] zdá se, že tak tak přežívá.
Nevím, koho je potomkem,
představuji si ji jako předchůdce Prvního předka.

→ dào 道 a dé 德

Lǎozǐ 54:

Co je dobře postavené, se nevytrhne,
Co je pevně objímáno, se nevymaní,
potomstvo se díky obětem nepřeruší.
Kdo ji (správnou cestu) kultivuje v sobě, má charismatickou sílu *dé* ryzí,
kdo ji kultivuje v rodu, má *dé* nadbytek,
kdo ji kultivuje v obci, má *dé* trvalou,
kdo ji kultivuje ve státě, má *dé* bohatou,
kdo ji kultivuje v podnebesí, má *dé* všeobjímající.
Proto z hlediska sebe pohlížíme na sebe,
z hlediska rodu pohlížíme na rod,
z hlediska obce pohlížíme na obec,
z hlediska státu pohlížíme na stát,
z hlediska podnebesí pohlížíme na podnebesí.
Jak vím, že to v podnebesí tak chodí? Takto.

Lǎozǐ 21:

Obrovské charisma *dé* vypadá tak, že [dotyčný] následuje výlučně správnou cestou *dào*.

Dào je taková věc: je zastřená a nezřetelná.

Je nezřetelná a zastřená, ach, [však] má v sobě symboly.

Je zastřená a nezřetelná, ach, [však] má v sobě věci.

Je obskurní a temná, ach, [však] má v sobě životodárnou sílu,

Je temná a obskurní, ach, [však] má v sobě důvěryhodnost.

Od dávných dob až po dnešek se to slovo neztratilo; jeho pomocí čtu otce všeho lidu.

Jak znám [správnou] podobu otce všeho lidu?

Takto.

Lǎozǐ 51:

Dào je rodí,

dé je živí,

věci je formují,

okolnosti je dotvořují.

A tak mezi všemi věcmi není žádná, která by si nevážila *dao* a necenila si *de*.

Dào je vážená a *dé* je ceněná, to přece nikdo nenařídil, a je to tak běžně samo od sebe.

Proto *dao* je rodí,

dé je živí, vede a vychovává, tiší a léčí, krmí a přikrývá.

[*Dào* a *dé*] vyrábějí, ale nepřivlastňují si,

vyvíjejí činnost, ale nejsou na tom závislí,

vedou, ale neovládají.

Tomu říkám záhadná *dé* (*xuán dé* 玄德).

→ dào 道 jako řád / metoda

Lǎozǐ 15:

Ti, kteří ve starých dobách uměli být úředníky,
záhadným způsobem dokonale chápali [i ty] nejjemnější detaily a pointy.
Šli [natolik] do hloubky, [až] o tom nelze mít ponětí.
Právě proto, že o tom nelze mít ponětí,
jsem donucen to názorně popsat:
Byli obezřetní, ach, jako by v zimě překračovali řeku,
byli váhaví, ach, jako by chovali uctivou bázeň vůči sousedům,
chovali se formálně, ach, jako hosté,
roztávali, ach, jako při oblevě,
byli poctiví, ach, jako neotesaný špalek,
byli pustí, ach, jako údolí,
byli neprůhlední, ach, jako kalná voda,
byli klidní, ach, jako moře,
byli rozevlátí jako vítr, ach, jakoby se nikdy neměli zastavit.
Co je schopno způsobit, že se kalná [voda] zklidní a pomalu vyčistí?
Co je schopno způsobit, že se něco klidného dá do pohybu a pomalu ožije?
Ti, kdo se drželi této cesty (*dào* 道), neusilovali o [její] vrchovaté naplnění.
Vždyť jedině proto, že nedosahovali vrchovaného naplnění,
byli s to zůstat ve skrytu a nově tvořit.

Lǎozǐ 9:

Než se něčeho držet (za každou cenu) a [snažit se] o vrchovaté naplnění,
je lépe nechat to být.
Naklepávej [ostří] a snaž se učinit ho co nejostřejším -
nebude se dát dlouho uchovat.
Měj v trnícím sále plno bronzových a nefritových obřadních předmětů -
nikdo nebude s to je uchránit.
Kdo je nadutý kvůli bohatství či urozenosti,
sám na sebe sesílá pohromu.
Splnit úkol a sám ustoupit do pozadí,
[taková] je cesta nebes (*tiān dào* 天道).

Laozi 24:

Kdo si stoupá na špičky, nestojí pevně.
Kdo dělá velké kroky, nedojde [daleko].
Kdo se sám zviditelňuje, není dobře vidět,
Když si někdo sám o sobě myslí, že má pravdu, [ta pravda] nebude zřejmá.
Kdo se sám chvástá, nemá výsledky,
kdo se sám chlubí, není nejlepší.
Z hlediska správné cesty se tomu říká ‚obézní tělo z nadbytku jídla‘.
Některé věci se nám hnusí
a proto ten, kdo má správnou cestu, si takto nepočíná.

Laozi 30:

Kdo pomocí správné cesty pomáhá vládci,
neznásilňuje podnebesí pomocí zbraní.
Tyto věci se rády obracejí [proti tomu, kdo si s nimi začal].
Tam, kde prodlévala armáda, roste [jen] trní.
[Po velké válce bude dozajista následovat hladový rok.]
Vyniká v tom, že věci dotáhne do konce a to je vše.
neopovažuje se znásilňovat, aby něco uchvátil.
[Dotáhne věci do] konce, ale v žádném případě se nechlubí,
[dotáhne věci do] konce, ale v žádném případě se nechvástá,
[dotáhne věci do] konce, ale v žádném případě není namyšlený,
[dotáhne věci do] konce s tím, že nemá na vybranou,
[dotáhne věci do] konce, ale v žádném případě neznásilňuje.
Když jsou věci v nejlepším věku, ale jsou zchátralé, říká se tomu ‚nebýt v
souladu s *dào*‘.
Kdo není v souladu s *dào*, brzy skončí.

Laozi 34:

Když se velká *dào* rozlévala jako povodeň, ach, takovým [vládcům] bylo lze být pomocníkem.

Všechny věci v závislosti na nich vznikaly a oni je neodmítali, výsledku bylo dosaženo a neříkali tomu *mít*.

Šatili a živili všechny věci, ale nestávali se pány, dali se označit za bezvýznamné.

Všechny věci se k nim uchýlovali, ale nestávali se pány, dali se označit za veliké. Že se sami nikdy nepovažovali za veliké, proto byli schopni dostát své velikosti.

→ „nedělat nic“, „nezasahovat“ (*wúwéi* 無為)

Lăozĭ 57:

[...]

Proto světec říká:

Nedělám nic a lid se sám od sebe proměňuje.

Dávám přednost nehybnosti a lid se sám od sebe napravuje.

Neangažuji se a lid sám od sebe bohatne.

Po ničem netoužím a lid je sám od sebe prostý jako kus dřeva.

Lăozĭ 37:

Správnou cestou bylo běžně nic nedělat (*wúwéi* 無為)

a nebylo nic, co by bylo neuděláno.

Pokud by se toho vládcové byli schopni držet,

všechny věci by se samy zcivilizovaly.

Pokud jsou zcivilizované a objeví se tužby,

potlačíme je pomocí nevyhraněné neotesanosti, spočívající v absenci pojmů.

Nevyhraněná neotesanost, spočívající v absenci pojmů, přece jistě povede k absenci tužeb.

Pokud [lidé] nebudou po ničem toužit a tak se zklidní, podnebesí se samo stabilizuje.

Laozi 57:

Řádnými pravidly se spravuje stát,
překvapivými triky se používá vojsko,
neangažovaností je získán celý svět.
Odkud vím, že je to tak? Odtud:
Čím více je na světě zákazů, tím chudší je lid.
Čím více je mezi lidmi ostrých nástrojů, tím je společenský řád chaotičtější.
Čím více má lid znalostí a dovedností, tím více neobvyklých věcí se objevuje.
Čím více jsou zákony a nařízení veřejně známy, tím více je zlodějů a lupičů.
Proto světec říká:
Nedělám nic a lid se sám od sebe proměňuje.
Dávám přednost nehybnosti a lid se sám od sebe napravuje.
Neangažuji se a lid sám od sebe bohatne.
Po ničem netoužím a lid je sám od sebe prostý jako kus dřeva.

Laozi 64:

Co je v klidu, snadno se udržuje, dokud nedostavily příznaky, je snadno nalézt řešení.
Co je křehké, snadno se rozbije, co je drobné, snadno se rozptýlí.
Zabývej se tím, dokud to není, udržuj pořádek, dokud není chaos.
Strom, který se dá obejmout, vyrostl z malého chmýří,
terasa o devíti stupních vznikla z hromady hlíny.
Pouť dlouhá tisíc mil začíná pod nohama.
Kdo něco dělá, pokazí to; kdo na něčem trvá, ztratí to.
A tak se nanejvýš moudří mužové nic nedělali, a tak nic nepokazili,
na ničem netrvali, a tak nic neztratili.
Když lid pracuje, většinou to pokazí těsně před dokončením.
Buď opatrný na konci jako na začátku a nikdy nic nepokazíš.
A tak nanejvýš moudří mužové toužili po tom nemít tužeb,
necenili si zboží, které se těžko získává,
učili se nenapodobovat,
napravovali to, v čem všichni ostatní chybovali.
Aby pomáhali všem věcem být takové, jaké, neodvažovali se vyvíjet činnost.

Laozi 3:

Nevyzdvihujme nadané, aby lid mezi sebou nesoupeřil.
Neceňme si zboží, které se těžko získává, aby se z lidu nestávali zloději.
Neukazujme to, po čem by se dalo toužit, aby myslí lidu nebyly zmatené.
A tak,
když vládli nanejvýš moudří mužové,
vyprazdňovali jeho mysl,
naplňovali jeho břicho,
oslabovali jeho ambice,
posilovali jeho kosti.
Často způsobovali, že lid byl v nevědomosti a bez tužeb,
způsobovali, že všelijací chytráci si opravdu netroufali vyvíjet činnost.
Konali tak, že nic nedělali (*wúwéi* 無為), ale nebylo nic, co by nebylo v pořádku.

Laozi 17:

Nejvyšší [typ] vládce je takový, o němž [poddaní] nevědí, že ho mají.
Následující je takový, jehož [poddaní] považují za blízkého a chválí ho.
Následující je takový, vůči němuž chovají uctívou bázeň.
Následující je takový, jehož urážejí.
Kde se nedostává důvěryhodnosti, tam je nedůvěra.
Ó, jak trvalé je toto vzácné rčení!
Když byl úkol splněn a záležitost hotova,
lidé si říkali: „To my sami od sebe.“ (我自然 *wǒ zìrán*)

→ vládnutí: „držet se slabosti“

Laozi 28:

Kdo znát svou mužskou stránku, ale drží se své ženské stránky, stane se údolím podnebesí.

Kdo se stane údolím podnebesí, pravá charismatická síla de se od něj neodloučí, navrací se do stavu novorozence.

Kdo zná své bílé stránky, ale drží se svých černých stránek, stane se vzorem pro podnebesí.

Kdo se stane vzorem pro podnebesí, pravá charismarická síla de se [od něj] neodchýlí, navrací se do stavu bez krajností.

Kdo zná svou slávu, ale drží se svého ponížení, stane se dolinou podnebesí.

Kdo se stane dolinou podnebesí, ten má pravé charismatické síly de dostatek, navrací se do stavu nevyhraněnosti (復歸於樸 fù guī yú pú).

Pokud se stav nevyhraněnosti rozmělní, pak [ze špalku] vznikne užitný nástroj (器).

Laozi 22:

Co je neúplné, stane se celistvým, co je křivé, stane se rovným, co je prázdné, stane se plným, co je vetché, stane se novým, čeho je málo, přibývá, čeho je hodně, dojde změtení. Proto světec objímá jediný [princip] a stává se modelem pro celý svět. Neukazuje se, a proto je vidět. Neprosazuje se, a proto je zřetelný. Nevychloubá se, a proto je úspěšný. Není pyšný, a proto vyniká. Právě proto, že [s nikým] nesoupeří, není na světě nikdo, kdo by s ním mohl soupeřit.

Laozi 78:

V podnebesí není nic měkčího a slabšího než voda, ale když se pustí do něčeho pevného a tuhého, nic ji nemůže přemoci, protože ona nemá důvod to považovat za snadné.

To, že slabé vítězí nad silným, měkké vítězí nad tvrdým, v podnebesí každý chápe, ale nikdo není schopen [tak] jednat.

A tak nanejvýš moudří mužové říkali:

„Vzít na sebe špínu státu - takovému se říká ‚vládce oltářů země a obilí‘.

Vzít na sebe neblahé vyhlídky státu - takový se stane pravým králem podnebesí.“

Správné výroky jsou jakoby obrácené .

→ představa dokanalého lidského společenství

Laozi 3:

Nevyzdvihujme nadané, aby lid mezi sebou nesoupeřil.

Neceňme si zboží, které se těžko získává, aby se z lidu nestávali zloději.

Neukazujme to, po čem by se dalo toužit, aby myslí lidu nebyly zmatené.

A tak,

když vládli nanejvýš moudří mužové,

vyprazdňovali jeho mysl,

naplňovali jeho břicho,

oslabovali jeho ambice,

posilovali jeho kosti.

Často způsobovali, že lid byl v nevědomosti a bez tužeb,

způsobovali, že všelijací chytráci si opravdu netroufali vyvíjet činnost.

Konali tak, že nic nedělali (*wúwéi* 無為), ale nebylo nic, co by nebylo v pořádku.

Laozi 49:

Nanejvýš moudří mužové zpravidla byli bez [vlastních] úmyslů, svými úmysly činili úmysly vlivných lidí.

Když se k těm dobrým budeme chovat dobře a k těm špatným se budeme rovněž chovat dobře, dostane se nám dobra.

Když budeme důvěryhodným důvěřovat a nedůvěryhodným budeme rovněž důvěřovat, dostane se nám důvěryhodnosti.

Když nanejvýš moudří mužové zaujímali pozice v podnebesí, byli zdrženliví a ve prospěch podnebesí zastírali své úmysly.

Lidé bystřili své smysly (aby něco pochytili), a nanejvýš moudří mužové se k nim všem chovali jako k dětem.

Laozi 65:

Pokud v dávnověku vynikali v jednání správnou cestou, nebylo to tak, že by pomocí ní lidu přinášeli poznání, ale hodlali z něj tak dělat naivní hlupáky.

Lid těžko udržuje v pořádku proto, že je v něm mnoho chytráků.

Proto řídit stát chytrostí je zmrzačením státu.

Neřídit stát chytrostí je blahem pro stát.

Kdo dobře rozumí oběma těmito věcem, určitě prozkoumal [osvědčené] vzory.

Vždy umět zkoumat [osvědčené] vzory, tomu říkám záhadná charismatická síla (*xuán dé* 玄德).

Záhadná *dé* je hluboká, dalekosáhlá, vymezuje se vůči [ostatním] věcem.

Až poté dosahuje naprostého souladu [se všemi věcmi].

Laozi 80:

Zmenšit státy a omezit počet obyvatel.

Zařídít, aby [lidé] měli zbraně pro jednotky o desíti nebo sta [mužích], ale nepoužívali je.

Zařídít, aby lid přikládal váhu smrti a aby se daleko nestěhoval.

Byť by měl lodě a povozy, neměl proč na ně nasednout,

byť by měl armádu, neměl by proč ji rozmístit.

Zařídít, aby se lid opět vrátil k užívání uzlového písma.

[Lid] bude považovat svoji stravu za chutnou,

svoje oblečení za krásné,

bude spokojen se svým vládcem,

bude nalézat radost ve svých zvycích.

Ze sousedních států na sebe [lidé] dohlédnou, psi štěkot a kohoutí kokrhání bude slyšet z jednoho státu do druhého,

ale jejich lid se až do stáří a smrti nebude stýkat.

→ vztah ke konfucianství

Laozi 18:

Když byla veliká správná cesta (dao) opuštěna,

objevily se [pojmy] humanita a smysl pro správnou věc.

Když se šestero příbuzenských vztahů dostalo do nesouladu,

objevily se [pojmy] synovská oddanost a rodičovská laskavost.

Když ve státech došlo k chaosu,

objevila se [představa] loajálních ministrů.

→ vztah k legistickým představám

Hánfěizǐ:

Dao je počátkem všech věcí, měřítkem toho, co je správné a co chybné. Proto prozíravý vládce sleduje počátek, a tak poznává původ všech věcí, a drží se základních principů, čímž poznává zárodky dobrého a zkaženého. Proto vyčkává prázdný a nečinný a ponechává slova, aby se sama pojmenovala, a ponechává záležitosti, aby se samy ustálily. Je-li prázdný, dobře rozumí skutečnému stavu věcí, je-li nečinný, stává se vzorem pro to, co je v pohybu. **Ten, kdo veřejně hovoří (言 yán), sám vytváří jména (名 míng), ten, kdo vykonává úkoly (事 shì), sám vytváří skutečnost (實 shí).** Když jsou jména a skutečnost v souladu, pak vládce do ničeho nezasahuje (無為 wúwéi) a ponechává věcem přirozený vývoj. A tak se říká: Necht' panovník nevyjevuje své tužby. Vyjeví-li je, ministři se podle toho budou přibrušovat. Necht' panovník nevyjevuje své úmysly. Vyjeví-li je, ministři podle toho změní své vyjadřování. Proto říkám: Odstraň své záliby a nelibosti, a ministři projeví své skutečné smýšlení. Ať odloží dovednost a chytrost, a ministři budou přirozeně ostražití.

Hánfěizǐ:

Moc si nepřeje být viděna, je nenápadná a nekoná (wúwéi). Konkrétní úkoly jsou rozděleny na všechny strany, zatímco klíč ke všemu zůstává ve středu. Světec pevně drží klíč, zatímco ze všech stran přicházejí vykonat práci. Prázdný, vyčkává, a ostatní pro něj pracují. [...] Neboť pro každou věc je vhodné něco jiného, každá surovina má své uplatnění. Pakliže vše je na svém místě, vládce nemusí konat (wúwéi): Nechává kohouta hlídat noc a kočku posílá chytat myši. Pakliže využívá rozmanité schopnosti každého jednotlivce, vládce nemusí sám nic konat. Naopak když se vládce něčím sám zabývá, pak není dílo vykonáno, jak má být.

Druhá z tzv. „Čtyř kanonických knih Žlutého císaře“:

Když světu vládl Da Ting, zůstával klidný, soustředěný, přímý a tichý a především se trvale držel „měkkého modelu“ (roujie). Dával přednost druhým, byl uctivý, šetrný, skromný a jednoduchý, vytvářel měkké [věci]. Trvale se držel v pozadí a nikdy nevystupoval do popředí. [...] Řídil se „modelem ženství“ (nūjie) a to, co tvořil, bylo měkké. [...] Stál, jakoby si stát netroufal, pohyboval se, jakoby pohybu nebyl schopen, ve válce se tvářil, jakoby si netroufal válčit. [...] Držel se „modelu poddajnosti“ (ruojie), a tak se stal pevným. Počkal si, až ti, kteří se drží „mužského modelu“ (xiongjie) zeslábnou, a porazil je. [...] Pokud někdo jedná jako Da Ting, vítězství ve válce nepřivede odplatu a zabrané území nebude muset vrátit. Ve vnějších záležitostech dosáhne vítězství ve válce a ve vnitřních záležitostech dosáhne blahobytu.